

‘Meer dan een dak. Laagdrempelige presentie voor kwetsbare burgers’

Reflecties bij een onderzoek

Sake Stoppels

Dank voor de uitnodiging hier te reageren op het onderzoeksrapport ‘Meer dan een dak’. Ruim 20 jaar geleden deed ik onderzoek naar hetzelfde fenomeen. Het ‘inloopcentrum’ was toen sterk in opkomst en het is dan mooi te lezen dat het destijds niet om een eendagsvlieg ging, maar dat er nog steeds meer dan 100 plekken zijn die zijn aangesloten bij het netwerk DAK. Halverwege de jaren ’90 waren er ook zo’n 100 inloopcentra aangesloten bij wat toen het ICB heette, het Inloopcentra Beraad. Ondanks de doorgaande secularisering zien we dus dat deze vorm van presentie zich handhaaft. Dat laat iets zien van zowel de noodzaak als de kwaliteit van het werk.

In een kwartier kun je natuurlijk niet zoveel zeggen, daarom beperk ik me tot een paar zaken. Ik noem er drie. Allereerst wil ik de oproep op p. 77 om de discussie over de identiteit en de missie en visie te blijven voeren onderstrepen. Ik gooi direct ook maar even een steen in de vijver.

‘Zielen winnen’?

In 1996 verdedigde ik mijn proefschrift, getiteld ‘Gastvrijheid. Het inloopcentrum als gestalte van kerkelijke presentie’.¹ Het onderzoek ging over kerkelijke inloopcentra die destijds als paddenstoelen uit de grond schoten. Wat ik merkte tijdens het onderzoek was dat er een grote terughoudendheid was in de verbale communicatie van het Evangelie. Het geloof van de medewerkers was primair een bron van eigen inspiratie, niet iets dat ze graag wilden communiceren met de gasten. Alles dat ook maar zweemde naar ‘zieltjes winnen’ en opdringerigheid was verdacht. Daar zat ook bijna iets antithetisch in. Een van de doelen van het onderzoek was reflectie op principiële zaken binnen dit werk en het zoeken naar goed beleid. In dat kader kwam ik aan het einde van het boek tot elf bouwstenen voor beleidsontwikkeling. Een daarvan was ‘een geopende deur naar Christus’. Daarbij maakte ik heel voorzichtig ruimte voor de uitnodiging aan gasten om zich te verbinden met Jezus Christus. Nou, dat heb ik geweten! Er stak een storm van protest op. ‘Onderzoeker wil zieltjes winnen’, ‘het inloopcentrum als fuik’ en meer van dat soort kwalificaties kwam ik tegen. Met soms grote felheid werd ik gewezen op het overschrijden van theologische en missionaire fatsoen grenzen.

Ik haal deze herinnering op omdat we in onze tijd op dit punt een behoorlijke kentering zien. Ik zou daarvoor verschillende bronnen kunnen noemen², maar ik beperk me nu tot de katholieke theoloog Erik Borgman. In zijn boek *Waar blijft de kerk?* uit 2015 voert hij een pleidooi voor het winnen van mensen voor het christelijk geloof. We moeten elkaar opvissen, schrijft hij. Jezus wilde zijn leerlingen tot vissers van mensen maken (zie Mattheus 4:19) en voor Borgman geldt die uitnodiging nog altijd. Je merkt in het boek ergens de verlegenheid met deze opvatting, maar Borgman wil toch serieus werk maken van dat ‘zielen winnen’. We mogen de zielen van tijdgenoten niet aan zichzelf overlaten, schrijft Borgman. ‘De ziel, die in het Grieks wordt aangeduid als *psychè*, is inderdaad dat wat een mens leven

---

¹ Sake Stoppels, *Gastvrijheid. Het inloopcentrum als gestalte van kerkelijke presentie*, Kampen 1996

² Zie Nynke Dijkstra-Algra en Sake Stoppels, *Back to basics. Zeven cruciale vragen rond missionair kerk-zijn*, Utrecht 2017, p. 40-42

doet. En juist aan deze ziel leiden hedendaagse mensen massaal schade'³. Borgman komt uit bij Jezus' woorden aan het adres van de Samaritaanse vrouw uit Johannes 4. Die woorden gaan over levend water en nooit meer dorst krijgen. Als dit woord waar is, zo schrijft hij, 'dan kun je toch alleen maar alle moeite doen om dit levende en leven gevende water te delen en zo zielen te winnen! Niet voor de kerk, uiteraard niet! Maar wel voor het niet meer kapot te krijgen leven in gemeenschap met God en de rest van Gods schepping'⁴.

Ik weet niet of deze woorden van Borgman bij jullie herkenning en instemming oproepen of juist niet. Wat ik meende te proeven in 'Meer dan een dak' is dat er nog altijd een sterke terughoudendheid is in de communicatie van het Evangelie. Ik lees bijvoorbeeld in het rapport dat inloophuizen met een meer evangelisatorisch karakter zich meestal niet zo thuis voelen binnen het DAK. Het accent ligt op de dialoog en het respect voor het anders zijn van de ander. Dat respect en die terughoudendheid hebben zeker goede gronden die ik ook van harte onderschrijf, maar ik leg de woorden van Borgman toch maar even in jullie midden neer. Kunnen we ons voorstellen dat de uitnodiging aan mensen om zich fundamenteel te verbinden aan Jezus Christus waarachtige dienst – fundamentele *diakonia!* – is?

In aanvulling hierop ga ik ook nog even naar de reactie van PKN-scriba René de Reuver bij de presentatie van het rapport op 10 maart jl. Hij stak zijn waardering voor het werk en ook het onderzoeksrapport bepaald niet onder stoelen en banken, maar daagde ook uit vanuit de missionaire vernieuwing die binnen de kerken gaande is. Ik citeer hem: "Missionair: vanuit een levende identiteit of drive, gericht op ontmoeting, om bij elkaar, in een nieuwe gemeenschap op verhaal te komen om zo elkaar tot zegen te zijn. Deze gekwalificeerde ontmoeting kan niet zonder woorden. De eerste conclusie van een recent onderzoek van de Federatie van Diaconieën in onze kerk stelt dat diakenen vanuit hun geloofsovertuiging - een levende identiteit - hun werk doen en dat woorden in toenemende mate hierbij van belang zijn. Dit sluit aan bij de constatering in het (...) Armoedeonderzoek 2016 dat in steeds meer diaconale relaties gebeden wordt." Einde citaat. De diaconie van het gebed, zou ook dat een uniek en onvervreemdbaar element in de dienst van inloophuizen aan mensen kunnen zijn?

Verbinding met pioniersarbeid

Een tweede punt. Ik ben sinds 2 jaar werkzaam binnen de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk en daarbij in het bijzonder betrokken op de wereld van missionair werk en pionieren. Wat me trof bij het lezen van het onderzoeksrapport is de hoge mate van overeenkomst met het werk op allerlei pioniersplekken. Het gaat steeds om de zoektocht naar presentie en dienstbare beschikbaarheid. Maar wat vanuit juist die parallellie dan pijnlijk naar voren springt, is de scheiding die er lijkt te zijn tussen beide circuits. Ik kom in het rapport de wereld van de pioniersprojecten eigenlijk niet tegen, terwijl er in mijn ogen wel alle aanleiding is voor contact en uitwisseling. Zou coalitievorming, in welke vorm dan ook, hier vruchtbaar kunnen zijn? Ik realiseer me heel goed dat er op allerlei pioniersplekken minder schroom is mensen uit te nodigen zich met Jezus Christus te verbinden, maar die variatie hoeft m.i. samenwerking en uitwisseling niet uit te sluiten. De gedeelde uitdaging verbindt immers: hoe kunnen we present zijn en bijdragen aan het welzijn van individuele mensen en groepen mensen? Ik noem hier de persoon van Margrietha Reinders die in mijn beleving bij uitstek de belichaming is van de verbinding tussen de wereld van het DAK en de

---

³ Erik Borgman, *Waar blijft de kerk? Gedachten over opbouw in tijden van afbraak*, Baarn 2015, p. 123

⁴ idem, p. 124.

wereld van de pioniers. Ze schreef een prachtig en ook heel persoonlijk boekje over haar ervaringen als pionier in Amsterdam West.⁵

Relaties met de 'gewone' gemeente en parochie

Een derde punt betreft de borging van de contacten met kerkelijke gemeenten. Het onderzoek maakt duidelijk dat kerken belangrijke partners zijn, in veel gevallen zelfs de belangrijkste partner (p. 61). Tegelijk ligt hier ook onbehagen. Want slechts in ongeveer 50% van de gevallen ervaart men de band met lokale kerken als sterk. Het lijkt er op dat de relatie met welzijnsorganisaties over het geheel genomen beter is dan die met kerken (p. 64, 66,68). Dat is op zich misschien ook helemaal niet zo verwonderlijk. Vanwege de vaak zeer uiteenlopende leefwerelden is een hechte en vruchtbare relatie tussen inloophuis en lokale kerk immers allerm minst vanzelfsprekend. Datzelfde zien we ook in de wereld van de pioniers. Ook hier is vaak sprake van een kloof. De Protestantse Kerk heeft met het oog daarop zogenaamde pionierbegeleiders aangesteld, dat wil zeggen mensen die beide werelden kennen en ook meervoudig partijdig kunnen zijn. Daarvoor kreeg ze lof vanuit Engeland, de bakermat van *Fresh Expressions of Church* waaraan het Nederlandse pionierswerk veel heeft ontleend. Binnen de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk vragen we ons momenteel af hoe we de wisselwerking tussen pioniersplek en 'gewone' gemeente kunnen versterken. Beide kunnen ze daar baat bij vinden.⁶ Zou zo'n grenswerker ook in het grensgebied tussen 'gewone' gemeente en parochie aan de ene kant en het inloophuis, het buurtpastoraat en het straatpastoraat aan de andere kant vruchtbaar kunnen zijn?

Tot zover mijn drie associaties bij het mooie rapport *Meer dan een Dak*. Het is heel goed dat er plekken zijn waar men gespecialiseerd is in het niet gespecialiseerd zijn. Want dat is een kostbaar en onbetaalbaar specialisme! Geestkracht, vreugde en volharding gewenst....

Amersfoort, 8 september 2017

Sake Stoppels is universitair docent Praktische Theologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en beleidsmedewerker binnen de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN)

---

⁵ Margrietha Reinders, *Heilig Vuur. Een pioniersreis voor beginners*. Protestants Kerk Amsterdam en V.O.F. Vindingrijk 2016.

⁶ Zie hiervoor Nadine van Hierden en Sake Stoppels, *Verbinding zoeken op de grens*, in: *Handelingen. Tijdschrift voor praktische theologie en religiewetenschap*, jrg. 44, 2017, nr. 3, p. 69-73 (themanummer pionieren)